

Zofia Nałkowska „Granica” – 1935 r. (powieść psychologiczna)

„Granica” to powieść psychologiczna, społeczna, filozoficzna a nawet polityczna.

Skupia uwagę przede wszystkim na sferze przeżyć wewnętrznych postaci i analizie psychologicznej ich postępowania. Przedstawia życie ludzi z różnych warstw społecznych.

Rodzaj: epika

Gatunek: powieść

Czas i miejsce akcji: lata trzydzieste XX wieku, ale także wydarzenia wcześniejsze, nawiązujące do dzieciństwa i młodości Zenona, Elżbiety czy Justyny.

Autorka zastosowała **inwersję czasową**, dlatego wydarzenia nie są opowiadane w porządku chronologicznym. Wspomniana jest I wojna światowa, cud nad Wisłą z 1920 r.

Miejsca: kamienica Kolichowskiej na Staszica, Boleborza, Chązebna (majątek Tczewskich) Warszawa, Pieszna (rezydencja Olgierdowej Tczewskiej) Paryż.

Budowa utworu, język:

- układ zdarzeń w powieści ma **charakter retrospektywny** – czytelnik na początku poznaje zakończenie fabuły.
- do tego samego zdarzenia wraca w zakończeniu- więc jest to **kompozycja klamrowa**
- narrator prowadzi narrację z perspektywy bohaterów (**technika punktów widzenia**)
- ważny aspekt kompozycji to **paralelizm wątków i motywów** (powtarzalność losów postaci, **schemat boleborzański**)
- język zindywidualizowany (niewykształcona Justyna mówi językiem prostym, kolokwialnym, Elżbieta i Cecylia posługują się językiem wyższych sfer).

Charakterystyczne **motywy**: konformizm, kariera, małżeństwo, zdrada, zemsta, rodzina, starość.

Problematyka:

- **społeczna** (obraz ziemiaństwa, inteligencji, mieszczaństwa i ludu, problem nierówności społecznej, bezrobocie, demoralizacji)
- **polityczna** (kształtowanie się władzy sanacyjnej, klasy rządzącej o wąskim programie politycznym, bunt robotniczy, aresztowania)
- **obyczajowa** (konformizm bohaterów – podporządkowanie się poglądom, zasadom, normom obowiązującym w danej grupie społecznej,
- **etyczna** (ocena czynów bohaterów, zacieranie się granicy między dobrem a złem)
- **filozoficzna** (człowiek, jego natura, egzystencja)

Nałkowska uważa, że człowiek jest wolny i odpowiedzialny, ale zdeterminowany biologicznie i środowiskowo. Ulega stereotypom oraz konwenansom (strach przed rozpowszechnieniem prawdy o romansie i utratą pozycji społecznej sprawił, że Zenon nie wziął odpowiedzialności za ciążę Justyny, wolał pozbyć się problemu i nakłonił ją do aborcji).

„Granica” – tytuł metaforyczny

- **granica moralna**- przekraczana przez Zenona prywatnie (zdrada żony, nakłonienie Justyny do aborcji), zawodowo (bierna postawa jako prezydenta wobec strzelania do robotników), zdrady Waleriana Ziembiewicza, zdrady Awaczewicza
- **granica obyczajowa** – megalomania panicy i służącej
- **granica filozoficzna** – poszukiwanie odpowiedzi na pytanie „*Jakimi ludźmi jesteśmy naprawdę? Czy takimi, jakimi nas widzą inni, czy też takimi, za jakich sami się uważamy?*”

- **granica społeczna** – bariera między grupami społecznymi. Kamienica Kolichowskiej jest symbolem podziału społeczeństwa
- **granica przestrzeni** – miasto-wieś, stolica- prowincja, kraj – zagranica, poza którą – jeśli się ją przekroczy- człowiek staje się obcy.
- **granica odporności psychicznej** – każdy posiada wewnętrzną granicę, po przekroczeniu której przestaje być sobą, gubi się, staje się zdolny do czynów sprzecznych z wyznawanym systemem wartości (Justyna nie może znieść traumy po dokonaniu aborcji, Zenon popełnia samobójstwo, Elżbieta porzuca syna, którego kocha)
- **granica psychologiczna** – granice poznania siebie, samoświadomości, zrozumienia innych.

Schemat (kompleks) boleborzański – zespół utartych schematów postępowania. Zenon chciał uchronić się przed schematem zachowania ojca, którego potępiał. Jednak powielił ten model, nawiązując romans z Justyną Bogutówną. Elżbieta- choć w dzieciństwie zaznała dramatu opuszczenia przez matkę, tak jak ona wyjeżdża za granicę, pozostawiając własne dziecko. Justyna, tak jak jej matka, angażuje się w romans z mężczyzną wyższej sfery.

Ważne terminy:

- **introspekcja** – sięganie w głąb własnej psychiki
- **determinizm biologiczno- społeczny**- zachowania są ściśle uwarunkowane przez biologię i środowisko
- **relatywizm etyczny**- twierdzenie, że normy etyczne są względne i subiektywne, przeciwne absolutyzmowi etycznemu
- **kompozycja achronologiczna**- brak chronologii i następstwa czasowego
- **refleksja egzystencjalna** – dotycząca ludzkiego losu, nieuchronnych praw nim rządzących, dotycząca motywu miłości, cierpienia, śmierci.

Bohaterowie i ich rys psychologiczny!!